

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK INFORMACIJSKIH I KOMUNIKACIJSKIH ZNANOSTI
Ak. god. 2016./2017.

Marija Krstanović

Uloga knjižnica u obrazovanju marginaliziranih skupina

završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Jadranka Lasić-Lazić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

Uvod	1
1. Pravo na obrazovanje	3
2. Diskriminacija u obrazovanju kroz povijest	4
3. Obrazovanje i dostupnost knjižničnih usluga danas	7
4. Uloga knjižnice u resocijalizaciji i obrazovanju marginaliziranih društvenih skupina	8
5. 1. Obrazovanje zatvorenika	9
5. 1. 1. Stanje u Hrvatskoj	12
5. 2. Obrazovanje beskućnika	13
5. 2. 1. Stanje u Hrvatskoj	16
5. 3. Resocijalizacija i obrazovanje nacionalnih manjina	19
5. 3. 1. Stanje u Hrvatskoj	21
5. 4. Resocijalizacija i obrazovanje umirovljenika	24
5. 4. 1. Stanje u Hrvatskoj	26
5. 5. Resocijalizacija i obrazovanje slijepih i slabovidnih	28
5. 5. 1. Stanje u Hrvatskoj	30
Zaključak	33
Literatura	35
Sažetak	39

Uvod

Od svojeg početka ljudsko biće uvijek je bilo vođeno prakticiranjem postojećih informacija. Otkrivanje novih znanja omogućuje razvoj i utječe na kvalitetu života čovječanstva. Naravno, opskrbljenost informacijama nije puka datost, već trajan i konstantan proces potreban svakom pojedincu u svrhu obrazovanja, pa time osobnog napretka i samoostvarenja. Protok informacija kroz povijest je bio poprilično ograničen, poglavito zbog nedostatka komunikacijskih i tehnoloških sredstava, ali takvo stanje uvelike je promijenjeno početkom modernog doba. Naime, u prošlosti su rijetki pojedinci imali privilegiju dostupnosti informacija, dok je ostatak ljudi bio diskriminiran i zaklinut za isto. Pojavom narodnih knjižnica sredinom 19. stoljeća, povećava se dostupnost informacija širem pučanstvu, što će se godinama kasnije pokazati ključnim u smanjenju odgojno-obrazovnih razlika u različitim društvenim slojevima. Izgrađena na potrebama zajednice, narodna knjižnica odigrala je nenadomjestivu ulogu u socijalnom i kulturnom sazrijevanju društva i promicanju tolerancije. Ustanova je to koja je iz šire javne perspektive manje zapažena, ali čije djelovanje suptilno putem pojedinca poboljšava zajednicu, ali i obrnuto. Ovaj rad strukturiran je u tri dijela, od kojih prvi obrađuje općenito pravo pojedinca na obrazovanje te, kao takav, predstavlja svojevrsan uvod u obrazovanje društveno isključenih skupina o kojima će više riječi biti kasnije. U drugom dijelu daje se uvid u povijesnu ograničenost prava na obrazovanje na primjerima diskriminacije Afroamerikanaca i žena. Drugi dio ima funkciju prikazivanja kontrasta između dostupnosti informacija i obrazovanja u prošlosti i danas, ne bi li se na taj način popratio razvitak narodne knjižnice koja danas predstavlja centar slobodne edukacije. Ne samo da je knjižnica pod svoje okrilje obuhvatila nekoć diskriminirane skupine, već je danas proširila svoje usluge i na one s posebnim potrebama pod kojima knjižničarska terminologija podrazumijeva sve one kojima je u nekom vremenskom razdoblju, iz nekog razloga onemogućen pristup knjižničnim uslugama. To nas dovodi do trećeg dijela koji čini okosnicu rada, a u kojem se obrađuje ne samo obrazovanje, već i resocijalizacija društveno isključenih skupina. Tako će biti riječi o zatvorenicima, beskućnicima, umirovljenicima, nacionalnim manjinama te slijepim i slabovidnim osobama. To su skupine ljudi koji su u

problematičnoj poziciji kada je riječ o mnogim životnim faktorima – od pristupa informacijama pa sve do osnovnih elemenata preživljavanja. Ti ljudi su u nezahvalnom položaju kojeg čine osobna i društvena izoliranost, prolongirana manjkom motivacije zbog nepovjerenja u sustav. U svrhu boljeg razumijevanja navedenih skupina, bit će iznijet i kratak uvid u njihovo stanje u Hrvatskoj. Narodna knjižnica, s razlogom nazivana „dnevnim boravkom zajednice“, uzima u obzir potrebe svih društvenih skupina kako bi se svakom pojedincu pružanjem znanja i informacija, između ostalog, omogućila konkurentnost na tržištu rada. Iz tih potreba stvorene su IFLA-ine smjernice za razvoj knjižničnih usluga za pojedinačne društveno isključene skupine, koje su jedan od glavnih izvora literature za ovaj rad. Krajnji cilj knjižničnih aktivnosti, kada je riječ o marginaliziranim skupinama ljudi, jest njihovo funkcionalno uključivanje u društvo koje ne podrazumijeva izjednačavanje s ostatkom društva, već uvažavanje njihovih različitosti.

1. Pravo na obrazovanje

„Obrazovanje je bolji čuvar slobode nego stalna vojska.“¹

Pismenost je osnovno ljudsko pravo te sredstvo za osobni, društveni i humani razvitak. Uzmemo li u obzir da je gotovo milijardu ljudi ušlo u 21. stoljeće bez da može pročitati knjigu ili potpisati se, jasno je da postoji problem.² Iz tog razloga napor UNESCO-a usredotočeni su na unaprjeđenje obrazovanja i to uglavnom kroz program *Obrazovanje za sve* kojemu je glavni cilj riješiti problem nepismenosti u svijetu kroz osnovno obrazovanje. Važnost obrazovanja leži u tome što ono čini jedan od osnovnih preduvjeta pomoću kojega se potiče i omogućava ostvarivanje svih drugih prava.³ Godine 1984. Ujedinjeni narodi donose *Opću deklaraciju o ljudskim pravima* koja obrazovanje proglašava temeljnim ljudskim pravom: „Odgoj i obrazovanje mora biti usmjereno punom razvoju ljudske osobe i jačati poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda“.⁴ Ljudsko pravo na obrazovanje može se još nazvati i „osnažujućim pravom“ budući da daje pokretačku snagu pojedincu za ravnopravno sudjelovanje u životu svoje zajednice te smanjuje mogućnost manipuliranja osobe od strane drugih ljudi, ali i države. Obrazovanjem se također može promicati razumijevanje, tolerancija i prijateljstvo među nacionalnim, etničkim i vjerskim skupinama te pomoći izgradnji kulture univerzalnih prava.⁵

No, obrazovanje se nije oduvijek podrazumijevalo za sve slojeve pučanstva. Naime, sve do prosvjetiteljstva, obrazovanje u Europi bilo je prvenstveno odgovornost roditelja i Crkve, a predmetom javnog interesa i odgovornosti države postaje tek pojavom moderne sekularne

---

¹ Razumijevanje ljudskih prava : priručnik o obrazovanju za ljudska prava / urednici Wolfgang Benedek i Minna Nikolova-Kress ; urednica hrvatskog izdanja Jasmina Božić. Zagreb : Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2005., str. 191.

² Isto, str. 183.

³ Ivoš Nikšić, Erma; Radeka, Igor; Tokić, Mirsija. Ljudska prava i obrazovanje. Obrovac : Srednja škola Obrovac ; Zadar : Zajednica Talijana, 2013., str. 35.

⁴ Isto, str. 37.

⁵ Razumijevanje ljudskih prava : priručnik o obrazovanju za ljudska prava / urednici Wolfgang Benedek i Minna Nikolova-Kress ; urednica hrvatskog izdanja Jasmina Božić. Zagreb : Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2005., str. 183.

države. Iako su već početkom 16. i tijekom 17. stoljeća značajni filozofi John Locke i Jean Jacques Rousseau u svojim spisima ukazali na suvremenu zamisao prava pojedinca na obrazovanje, tek stoljećima nakon ono postaje besplatno i obvezno. Standardi kojima se danas teži jesu:

- Besplatno i obvezno osnovno obrazovanje;
- Svima dostupno srednje obrazovanje;
- Svima dostupno visoko obrazovanje na temelju sposobnosti;
- Pojačano temeljno obrazovanje za one koji nisu završili osnovnu školu;
- Uklanjanje nepismenosti i neznanja putem međunarodne suradnje, uz uvažavanje posebnih potreba zemalja u razvoju.⁶

2. Diskriminacija u obrazovanju kroz povijest

Pravo na obrazovanje direktno se nadovezuje na prava djece koja su često zanemarivana i kršena. Kroz povijest mnogobrojna su djeca živjela u područjima zahvaćenim ratom, nerijetko pateći od teških psihičkih oštećenja kao posljedica rata. Mnogo ih je aktivno sudjelovalo u ratnim operacijama ili čak bivalo zarobljeno u različitim oblicima ropstva. Takav odnos prema djeci u korijenu reže svaku mogućnost obrazovanja, a time i kasnijeg izlaska iz društveno potlačenog položaja. Iako se 1948. godine osniva UNICEF, organizacija za pomoć djeci, zbog nedostatka medicinske njege, iskorištavanja dječjeg rada, uporabe djece kao vojnika i seksualnog roblja te mnogih drugih nepogodnosti, potrebno je bilo dodatno osnažiti prava djece. Iz tog razloga 1959. godine donesena je *Povelja o pravima djeteta* koja ima moralnu snagu, a kasnije i *Konvencija o pravima djeteta* (1989. g.) kao pravni akt koji ima snagu zakona i obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredbi.⁷

---

⁶Razumijevanje ljudskih prava : priručnik o obrazovanju za ljudska prava / urednici Wolfgang Benedek i Minna Nikolova-Kress ; urednica hrvatskog izdanja Jasmina Božić. Zagreb : Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2005., str. 185.

⁷ Ivoš Nikšić, Erma; Radeka, Igor; Tokić, Mirsija. Nav. dj., str. 36-38.

Nepravdu u obrazovanju nisu trpila, naravno, samo djeca, već su u krug obespravljenih spadali i odrasli, a ovdje će to biti prikazano na primjeru Afroamerikanaca u doba njihovog ropstva te na ženama. Danas je jasno da u srži moderne građanske edukacije glavni element treba biti jednakost. Ona potječe iz koncepta društvene pravde, začetog još u doba grčke filozofije. Pojam "pravde" ne bi trebao biti ograničen samo na pravednu raspodjelu materijalnih dobara, već i na šire kulturne i društvene spektre. Institucija škole, prema ovom, ima ulogu održavanja i prenošenja vrijednosti društva.⁸

Kao primjer direktne diskriminacije prava na obrazovanje služi povijesna situacija afroameričkih robova. Obrazovanje robova, dapače, u većini američkih država bila je zakonom zabranjena prije američkog građanskog rata. Ipak, neke američke države poticale su obrazovanje robova, odnosno zakonski propisi nalogali su da vlasnik svog roba mora naučiti čitati Bibliju do njegove 18. godine; u protivnom bi rob bio pušten na slobodu. Kao rezultat toga, postale su popularne crkvene škole (tzv. "Sunday Schools"). Njujorška "Female Union Society" u tu svrhu čak je osnivala knjižnice tijekom 1820-ih godina. Unatoč tomu, većina pripadnika crne rase čak i u američkom sjeveru imala je zabranu pristupa knjižnicama te su zato počeli formirati vlastite knjižnice. Od 1828. g. počelo je samoostvarenje Afroamerikanaca te su u periodu od 100 godina u sjevernim američkim gradovima osnovali preko 50 knjižničnih institucija (npr. "Philadelphia Library Company of Colored Persons" iz 1833. g). Godine 1896. američki Vrhovni sud napokon dopušta stvaranje odvojenih knjižnica za pripadnike crne rase.⁹ Sociopolitička situacija Afroamerikanaca dobar je primjer kako obrazovanje stvara moć, odnosno kako je znanje najveće oruđe samoostvarenja. Iz tog razloga ne čudi da su se tadašnji vlasnici najviše bojali toga da robovi nauče čitati i pisati. Kasnije, kada je ropstvo ukinuto, pokazalo se da su robovi koji su naučili čitati i pisati nerijetko dolazili na bitne društvene pozicije; neki opismenjeni robovi počeli su otvarati prve škole za Afroamerikance. Poznata Afroamerikanka Septima Clark, istaknuti borac za obrazovanje pripadnika crne rase, upravo je u obrazovanju nalazila glavno sredstvo davanja moći

---

⁸ The SAGE handbook of education for citizenship and democracy / edited by James Arthur, Ian Davies, Carole Hahn. Los Angeles : SAGE, 2008., str. 30.

⁹ Wheeler, Maurice; Johnson-Houston, Debbie; Walker, Billie. A brief history of library service to African Americans. // American Libraries. 35, (2)2004., str. 42-45. Dostupno i na: https://www.jstor.org/stable/25649066?seq=1#page_scan_tab_contents. (18.08.2017.)

potlačenim Afroamerikancima. Prije nego se uopće angažirala za širu borbu protiv rasne diskriminacije, tijekom 1920-ih organizirala je skupove za jednaka prava afroameričkih učitelja. Kasnije je osnovala tzv. "Citizenship Schools", škole koje su služile kao žarišne točke obrazovanja pripadnika crne rase u rasistički nastrojenom američkom jugu. Opismenjavanje pripadnika crne rase omogućilo im je, prije svega, mogućnost glasovanja, budući da zbog dotadašnje nemogućnosti potpisivanja nisu mogli biti registrirani kao birači. Obrazovanje je tada, kao i danas, služilo kao "vrata" kroz koja su potlačeni postajali građani.¹⁰

Nešto suptilnija diskriminacija nalazila se u obrazovanju žena, budući da ih se uvjeravalo da zbog uloge majke i kućanice nemaju potrebe za akademskim obrazovanjem. Žene nisu u gotovo nikakvoj mjeri sudjelovale u društvenim, a kamoli političkim pitanjima; bile su ograničene isključivo na privatnu sferu života. Do 20. stoljeća malo koja žena je uopće bila istaknuta u umjetnosti ili znanosti, ili čak na području bilo kakve struke. Zbog nedostatka obrazovanja nisu mogle imati karijeru, a u rijetkim slučajevima kada bi ju imale, nisu mogle napredovati u njoj. Žene nisu mogle imati ni vlastite ženske uzore, budući da su u eventualnom školovanju bile upoznavane samo s postignućima muškaraca.¹¹ Na početku novoga vijeka postojali su konkretni poslovi koje je djevojka trebala naučiti do svoje udaje, a svaki od njih bio je ručna djelatnost ograničena na dom, kao npr. tkanje, kuhanje, briga o vrtu i domaćim životinjama itd. Ono što je bitno jest činjenica da su ovi poslovi bili navedeni u obrazovnim priručnicima toga doba. Stanje ostaje nepromijenjeno sve do Francuske revolucije kada ideje slobode i jednakosti postaju dominantne ideje društva. Francuska revolucija smatra se i početkom ženske borbe za pravo glasa jer je tada i prvi put u povijesti načeta misao o jednakoj vrijednosti žena naspram muškaraca.¹² Ipak, mnogo vremena moralo je proći da bi se ženska prava počela realizirati. Tek nakon Drugog svjetskog rata žene diljem svijeta dobivaju pravo glasa, ali društveni stavovi koji diskriminiraju žene postoje i dan danas. Djevojke su pristup osnovnom obrazovanju dobile 1880-ih godina, a srednjem obrazovanju na prijelazu s 19. u 20. stoljeće. Na sveučilišno obrazovanje morale su duže

---

¹⁰ The SAGE handbook of education for citizenship and democracy / edited by James Arthur, Ian Davies, Carole Hahn. Los Angeles : SAGE, 2008., str. 34.

¹¹ Kodrnja, Jasenka. Rodno/spolno obilježavanje prostora i vremena u Hrvatskoj. Zagreb : Institut za društvena istraživanja, 2006., str. 59-66.

¹² Matotek, Višnja. Prava žena kroz povijest. 7. 7. 2010. Dostupno na: <http://povijest.net/prava-zena-kroz-povijest/> (18.08.2017.)

pričekati – tek između dva svjetska rata dolazi do njihovog ulaska na sveučilišta (na svjetskoj razini 1950-ih). U nedavnoj povijesti valja istaknuti Svjetsku konferenciju o obrazovanju u Tajlandu 1990. g. na kojoj je u fokus stavljeno obrazovanje žena. Nakon ove konferencije održane su i brojne druge kojima je obrazovanje još jednom određeno kao bitan faktor ne samo u osnaživanju ženskog roda, već i u općenitom promicanju demokracije i ljudskih prava.¹³

3. Obrazovanje i dostupnost knjižničnih usluga danas

Kao što je vidljivo iz prethodnog poglavlja, određene skupine ljudi (poput žena i Afroamerikanaca) dugi su niz godina bile marginalizirane kako u samom društvu, tako i u pogledu obrazovanja, a samim time i pristupu knjižničnim uslugama. Društvena promjena i napredak u tradicionalnim knjižnicama bili su u drugom planu sve do sredine 19. stoljeća kada su, na konceptu utemeljenom na potrebama zajednice i pod utjecajem Francuske revolucije, osnovane prve javne, odnosno narodne knjižnice koje su ubrzale demokratizaciju pisane riječi. Tada je zakonom propisano kontinuirano financiranje iz državnih i/ili mjesnih proračuna kako bi korištenje zbirke i usluga bilo besplatno i dostupno svim stanovnicima.¹⁴ Liberalizacija općeg školstva u knjižnice je dovela mnogo novih korisnika. Javne knjižnice isprva su osnovane kako bi kontrolirale slobodno vrijeme i čitalačke navike siromašnih i ugroženih s ciljem da ih se drži podalje od gostionica i ostalih trivijalnih zadovoljstava.¹⁵ Primarna uloga ipak je sama edukacija i pružanje jednakih mogućnosti svim građanima bez obzira na njihov socijalni status i, prema tome, narodne knjižnice predstavljaju rani oblik borbe spram diskriminacije. O novoj ulozi knjižnice svjedoči i izjava Melvila Deweya, izumitelja decimalnog klasifikacijskog sustava: "Prošlo je vrijeme kad je knjižnica bila gotovo kao muzej, a knjižničar neka vrst miša među pljesnivim knjigama, i kad su posjetioци sa strahopoštovanjem promatrali rukopise i stare knjige. Došlo je vrijeme kad je

---

¹³ Perrot, Michelle. Moja povijest žena. Zagreb : Ibis grafika, 2009., str. 105-110.

¹⁴ Hrvatska enciklopedija – knjižnica. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32130> (14.08.2017.)

¹⁵ Patman, John. Developing a needs based library service. // Information for Social Change. 26(2007/2008), str. 8-28. Dostupno na: <http://www.libr.org/isc/issues/ISC26/articles/26%20Developing%20a%20Needs%20Based%20Library%20Service.pdf> (14.08.2017.)

knjižnica škola, knjižničar odgojitelj, a posjetilac čitalac među svojim knjigama upravo onako prirodno kao što je radnik među svojim alatima.“¹⁶

Dakle, knjižnicu ne treba gledati kao spremište besplatnih knjiga i internetskih sadržaja; njezina društvena korist mnogo je dalekosežnija. U *Aleksandrijskom manifestu* iz 2005. godine stoji kako knjižnica značajno doprinosi na područjima:

- demokracije;
- intelektualnih sloboda;
- informacijske pismenosti;
- informacijske jednakosti;
- smanjenju siromaštva;
- kulturalne raznolikosti.¹⁷

Danas je razvoj novih knjižničnih službi, tzv. *Needs Based Library Service* (koncept utemeljen na dubokom profiliranju potreba zajednice), usmjeren isključivo na promjene na razini zajednice. Te službe predstavljaju povratak tradiciji i vrijednostima samopomoći te vlastitog napretka za one koje knjižnice trebaju najviše, ali koriste ih najmanje.¹⁸ O boljitku i progresu narodnih knjižnica najbolje svjedoči današnja široka rasprostranjenost mogućnosti pristupa i korištenja informacija. Ne samo da je razdoblje ograničenog pristupa određenim slojevima društva završeno, već knjižnice sada nude i potiču na obrazovanje čak i one skupine koje su iz kojeg god razloga društveno isključene, otuđene ili izolirane.

4. Uloga knjižnice u resocijalizaciji i obrazovanju marginaliziranih društvenih skupina

---

¹⁶ Stipčević, Aleksandar. *Povijest knjige*. Zagreb : Matica hrvatska, 1985., str. 485.

¹⁷ Bagarić, Željka. *Model suradnje narodnih knjižnica i zatvorskog sustava u Republici Hrvatskoj*. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2014., str. 26.

¹⁸ Patman, John. *Nav. dj.*, str. 9.

Veliku ulogu u informacijskom zbrinjavanju društveno isključenih skupina ima IFLA-ina *Sekcija za osobe s posebnim potrebama*. Članovi *Sekcije* usmjerili su svoj rad u razvijanje smjernica za omogućavanje knjižničnih usluga takvim skupinama korisnika. Svoj rad su objavljivali unutar IFLA-inih profesionalnih izvješća te je redovito nadopunjavan i prerađivan. Radi preciznijeg razumijevanja važno je napomenuti kako knjižničarska struka pod osobama s posebnim potrebama podrazumijeva „sve one kojima je u nekom vremenskom razdoblju, iz nekog razloga onemogućen pristup knjižničnim uslugama, pa takvim kategorijama pripadaju osobe koje se nalaze u bolnicama, u staračkim domovima, ustanovama za njegu, osobe ograničene na boravak u kući, gluhe osobe, slijepe osobe, osobe s oštećenjima u razvoju, osobe s motoričkim oštećenjima, osobe s teškoćama čitanja te osobe u zatvorima“.¹⁹

Važno je kako resocijalizacija osoba s posebnim potrebama ne podrazumijeva njihovo izjednačavanje s ostatkom zajednice, već uvažavanje njihovih različitosti. Ona podupire potrebitog pojedinca u njegovim htijenjima da se osjeti dijelom zajednice te mu pruža podršku u naporima pri ostvarenju njegovih punih potencijala. Na taj način se štite njihova ljudska i građanska prava.²⁰ U poglavljima koja slijede bit će riječi o nekim takvim marginaliziranim skupinama (konkretno: zatvorenicima, beskućnicima, nacionalnim manjinama, umirovljenicima te slijepim i slabovidnim) i ulozi knjižnica u njihovom obrazovanju.

5. 1. Obrazovanje zatvorenika

U svakom društvu postoje pojedinci koji se ne pridržavaju zakona propisanih za to društvo. Kako bi se takvo kriminalno ponašanje svelo na minimum, nad njima se provodi postupak kažnjavanja putem odgovarajućeg pravnog postupka. Nerijetko prijestupnici završavaju u izolaciji iza rešetaka s veoma ograničenim pristupom kako slobodi, tako i samim informacijama. No, pravo

---

¹⁹ Lehmann, Vibeke; Locke, Joanne. Smjernice za knjižnične usluge za zatvorenike. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007., str. 2.

²⁰ Bagarić, Željka. Nav. dj., str. 13.

na dostupnost informacija temeljno je ljudsko pravo neovisno o trenutnom društvenom statusu pojedinca.

Problematična točka je što su sigurnosne mjere zatvora često u sukobu s etičkim načelima knjižničarskih djelatnosti i njihovim zalaganjem za slobodan pristup informacijama. Kao takva, zatvorska sredina je nepristupačan teritorij koji predstavlja izazov tradicionalnom knjižničarstvu. Budući da ulaskom u zatvor zatvorenik ne gubi svoju ljudskost i mogućnost daljnjeg razvitka, dostupnost informacija regulira se u skladu sa strogo kontroliranom okolinom i zatvorskim procedurama.²¹ Iz tog razloga postoje zatvorske knjižnice koje nude izvore za zatvorsko obrazovanje, rehabilitacijske programe, ali i ostale prigodne potrebe kao npr. zbirke zakona²² i na taj način pozitivno djeluju na emocionalnu, društvenu i duhovnu stabilnost zatvorenika.

Zatvorske knjižnice trebale bi biti utemeljene na modelu narodnih knjižnica koji je ujedno i najbolji način stvaranja i organiziranja usluga zatvorskih knjižnica, budući da poput narodne, i zatvorska mora ispunjavati zahtjeve čitatelja te slušati, prepoznavati i zadovoljavati njihove informacijske potrebe. U IFLA-inim *Smjernicama za knjižnične usluge i zatvorenike*²³ detaljno su propisana pravila kako bi zatvorske knjižnice trebale izgledati. U kratkim crtama izdvojit ću neka od njih koje smatram relevantnima:

- Pristup – Svi zatvorenici, neovisno o kategoriji sigurnosti, moraju imati pristup knjižnici i njenim uslugama (osim u slučaju dokazanog kršenja pravila knjižnice). Radno vrijeme knjižnica potrebno je uskladiti s obrazovnim programima kako ne bi došlo do preklapanja obveza. Zbirka se mora mijenjati barem jednom mjesečno i zatvoreniku treba biti omogućen odabir dvaju naslova tjedno.
- Prostor i oprema – Knjižnica treba biti smještena u središte zatvorskog kompleksa te mora biti lako dostupna većini zatvorenika te pristupačna za osobe s tjelesnim nedostacima. Mora se moći zaključavati, a površinom mora biti dovoljno velika za korisničke aktivnosti, rad osoblja te pohranu građe.

---

²¹ Lehmann, Vibeke. Challenges and accomplishments in U.S. prison libraries. // Library Trends. 59, 3(2011), str. 490-508. Dostupno na: <https://www.ideals.illinois.edu/handle/2142/18747> (14.08.2017.)

²² Lehmann, Vibeke; Locke, Joanne. Nav. dj., str. 18.

²³ Isto, str. 14-21.

- Osoblje – Svaka zatvorska knjižnica trebala bi imati stručnog knjižničara s odgovarajućim stručnim stupnjem obrazovanja koji bi izvršavao puno radno vrijeme. Knjižničar mora biti upućen u mnoge kompleksne informacijske potrebe osoba koje su lišene slobode te treba raspolagati humanim vještinama kako bi ih učinkovito prenio zatvorenicima. Treba pružati usluge svim zatvorenicima u jednakoj mjeri i poštivati privatnost korisnika.
- Knjižnična građa – Knjižnična zbirka mora uključivati tiskanu i drugu građu kako bi zadovoljila informacijske, obrazovne, kulturne, rekreacijske i rehabilitacijske potrebe zatvorenika. Trebala bi se redovito povećavati nabavom nove građe koju odabire stručni knjižničar, a mogućnost je i donacija knjiga. Građu treba odabirati prema demografskom sastavu zatvoreničke zajednice i ne smije se primjenjivati nikakav oblik cenzure (osim kad jedinica predstavlja opasnost za sigurnost zatvora).
- Usluge i programi – Korisničke usluge trebale bi obuhvaćati: uslugu čitateljskih savjeta, redovito upoznavanje s knjižnicom i upute o njenom korištenju te međuknjižničnu posudbu. Osim usluga, važni su i programi koji promiču čitateljske, pismene i kulturne interese. Primjeri nekih od korisničkih programa su: susreti s piscima, klubovi knjiga i rasprave, literarna natjecanja i kvizovi znanja, radionice kreativnog pisanja, glazbeni programi, satovi opismenjivanja, natjecanje u pravopisnim vježbama itd.²⁴

Nije dovoljno samo opskrbiti zatvorenike informacijama, već i usmjeriti te informacije ka pobuđenju novih interesa kod kriminalaca. Istraživanja su dokazala kako postoji čvrsta povezanost između niskog stupnja pismenosti i određenih tipova kriminaliteta. U cilju pospješivanja rehabilitacije, knjižnice osmišljavaju brojne programe na temu „edukacija kroz kulturu i umjetnost“ orijentirane kako na osoban rast i razvoj zatvorenika, tako i na poticanje njihovih potencijalnih talenata putem osvješćivanja i osnaživanja njihove kreativnosti. Posebnu ulogu imaju probrani književni tekstovi čija čitanja djeluju na smanjenje napetosti, poticanje emocionalnog izražaja i razvijanje osobnosti zatvorenika.²⁵ Djelovanje čitanja je toliko snažno da utječe na modifikaciju, konstrukciju i rekonstrukciju identiteta čitatelja. Dokazano je i da čitanje stimulira neurološka područja našeg mozga na isti način kao i stvarna fizička aktivnost te razvija

---

²⁴ Lehmann, Vibeke; Locke, Joanne. Nav. dj., str. 14-21.

²⁵ Bagarić, Željka. Nav. dj., str. 8.

empatiju i senzibilitet.²⁶ Prema tome, čitanje predstavlja osnovni transformacijski i terapijski mehanizam zatvorskih knjižnica.

Krajnji cilj obrazovanja jest osposobiti zatvorenike za funkcionalan povratak u društvo odnosno za integraciju u civilizaciju jednom kada odsluže kaznu. U suvremenim demokratskim državama kao tri osnovna cilja kažnjavanja uglavnom se navode: zaštita društva od prijestupnika, prevencija kriminalnog ponašanja i rehabilitacija prijestupnika. Penološka poimanja sklona su shvaćanju da se društvo od kriminaliteta najuspješnije brani rehabilitacijom prijestupnika te njegovim ponovnim uključivanjem u društvo.²⁷ U IFLA-inim *Smjernicama za knjižnične usluge za zatvorenike* stoji kako zatvorska knjižnica pruža određenu razinu svakodnevnog života, odnosno predstavlja prozor u vanjski svijet i pruža korisne informacije onima koji se pripremaju za izlazak na slobodu te u konačnici može biti i jedan od ključnih faktora hoće li kažnjenik na slobodi uspjeti.²⁸

Prema navedenom, vidimo kako se u središtu suvremene penologije nalaze rehabilitacija, obrazovanje i resocijalizacija zatvorenika u čemu glavnu ulogu ima knjižnica. Takva praksa je svakako korak naprijed u usporedbi s prijašnjom kada se na kriminalce pokušalo djelovati izolacijom, teškim fizičkim radom, pa čak i farmakološkim i kirurškim tretmanima.²⁹

5. 1. 1. Stanje u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj postoje tri vrste ustanova u kojima se odslužuje zatvorska kazna: zatvori i kaznionice za punoljetne građanine te odgojni zavodi za maloljetnike (u daljnjem tekstu koristit će se termin *zatvor* za sve vrste ustanova). Za potrebe prikaza stanja u hrvatskim zatvorima poslužiti ću se istraživanjem Sandre de Ville iz 2005. godine. Istraživanje je provedeno u svim kaznioničkim ustanovama putem identičnog upitnika sastavljenog od 31 pitanja. Izdvojiti ću za temu najrelevantnije rezultate.

---

²⁶ Bagarić, Željka. Nav. dj., str. 66.

²⁷ Isto, str. 7.

²⁸ Lehmann, Vibeke; Locke, Joanne. Nav. dj., str. 11.

²⁹ Isto, str. 13-14.

U hrvatskim zatvorima najzastupljenija dobna skupina jest ona u rasponu od 28 do 39 godina. Taj uzrast ujedno je i najzainteresiraniji za čitanje što bitno utječe na izbor kvalitetne literature i organiziranje zbirke. Od 23 zatvora u RH, njih 19 (83%) ima knjižnicu, ali tek za njih 6 je osiguran neki oblik financiranja (većinom se građa nabavlja povremeno i to primanjem knjiga na poklon). Sveukupni fond čini otprilike 25 000 knjiga, što je oko sedam knjiga po zatvoreniku (prema IFLA-inim standardima određena mjera je 10 knjiga po zatvoreniku). No, upravitelji zatvora većim problemom od nedostatka građe smatraju nezainteresiranost za čitanjem koja se potom odražava na fizičko stanje građe (npr. zatvorenici znaju iskoristiti stranicu knjige za motanje cigareta). Još jedna poražavajuća činjenica jest da ne postoje zatvorski knjižničari, a njihovo mjesto uglavnom se prepušta zaposlenicima zatvora (u 15 knjižnica) pa čak i samim zatvorenicima (u 6 knjižnica).

Iako bi suradnja zatvorskih i narodnih knjižnica trebala biti neupitna, u Hrvatskoj tek njih 11 se može time pohvaliti. Među morem ponižavajućih rezultata, optimističnim se može smatrati organizirana suradnja između bjelovarske zatvorske uprave i Narodne knjižnice Petra Preradovića koja se manifestira u obliku bibliobusa koji zatvor posjećuje svaki drugi petak nudeći mogućnost narudžbe bilo koje knjige iz fonda Gradske knjižnice u Bjelovaru. Uspješnost ove inicijative očituje se i u tome što su sve knjige vraćene bez oštećenja, što govori o poštovanju koje zatvorenici imaju prema ovom modelu razmjene knjižničnih usluga.³⁰

5. 2. Obrazovanje beskućnika

Beskućnici nisu samo ljudi bez krova nad glavom, to su ljudi s margine društva koji žive u krajnjem siromaštvu i o kojima postoje različite predrasude. Iako imaju jednak položaj i ista prava kao ostatak građanstva, zbog potpune socijalne isključenosti nemaju jednak pristup tim pravima.

Beskućništvo možemo podijeliti na apsolutno i relativno, pri čemu je apsolutno ono u kojem ljudi doslovno nemaju „krov nad glavom“, a relativno ono gdje imaju fizički zaklon, ali im nisu osigurani

---

³⁰ De Villa, Sandra. Zatvorske knjižnice u Republici Hrvatskoj. Rešetari : KLD Rešetari ; Nova Gradiška : Arca, 2011., str. 75-77.

osnovni standardi zdravlja i sigurnosti (npr. zaštita od elementarnih nepogoda, pristup pitkoj vodi i sanitarnom čvoru, itd.).³¹ Jedna od najvećih prepreka u resocijalizaciji beskućnika su stigmatizirajući stavovi koji za posljedicu imaju diskriminirajuće ponašanje. Ustaljena je slika o beskućnicima kao inertnim osobama koje ne žele ništa raditi i koji su se vlastitom krivicom doveli u postojeću situaciju. To može i ne mora biti istina, ali sigurno je da takva stigmatizacija u konačnici dovodi do toga da ostatak društva od njih priželjkuje da budu nenametljivi, trajno nevidljivi i drže se podalje od „normalnih“ ljudi.³² Sve je to dovelo do toga da u našem društvu beskućnici dugo nisu bili priznati i prepoznati kao posebno osjetljiva skupina. Značajna promjena dogodila se 2011. godine kada su *Zakonom o socijalnoj skrbi* beskućnici po prvi put definirani kao posebna skupina korisnika. Ova i neke popratne zakonske odredbe omogućile su sustavan pristup problemu beskućstva. Unaprijeđeno je adekvatnije pružanje stručne pomoći i podrške beskućnicima kako bi se osnažili u svojim nastojanjima za promjenom života.³³

Veliku ulogu u obrazovanju beskućnika imaju narodne knjižnice čije je osnovno načelo da su njezine službe i usluge dostupne svima pa tako i beskućnicima. No, u omogućavanju jednake dostupnosti informacija javlja se niz prepreka, a jedna od najvećih je svakako neimanje prebivališta i boravišta te posljedično neposjedovanje osobnih identifikacijskih isprava ili posjedovanje identifikacijskih isprava s netočnim podacima. Kao rezultat, beskućnici se ne mogu regularnim putem registrirati kao članovi knjižnice i dobiti člansku iskaznicu pa se moraju tražiti alternative.³⁴ Beskućnicima je pristup informacijama još potrebniji utoliko jer im informacija daje mogućnost da poboljšaju svoje životne uvjete. Knjižnice omogućuju i besplatan pristup internetu te pružaju izobrazbu iz informacijske i informatičke pismenosti. Takva edukacija je ključna kako bi se smanjio „informacijski i digitalni jaz“ između siromašnog i bogatijeg stanovništva. Knjižnica

---

³¹ Družić Ljubotina, Olja. Koja je uloga znanosti u unapređenju kvalitete života beskućnika?. // Druga prilika : izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2013., str. 12.

³² Kramar, Smiljana. Ulični Suputnik i beskućništvo : način resocijalizacije beskućnika kroz projekt dnevnog centra. // Druga prilika : izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2013., str. 82.

³³ Karačić, Štefica. Beskućnici i njihova prava u sustavu socijalne skrbi. // Druga prilika : izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2013., str. 38-39.

³⁴ Mars, Amy. Library service to the homeless. Public Libraries Online : a publication of the Public Library Association. Apr. 2012. Dostupno na: <http://publiclibrariesonline.org/2013/04/library-service-to-the-homeless/> (14.08.2017.)

je također centar u kojem se mogu dobiti informacije o svojim pravima te o politikama i programima koji utječu na živote siromašnih i na taj način im omogućuje jednako sudjelovanje u društvu i demokratskim procesima.³⁵ Kod organiziranja beskućnicima posebno namijenjenih programa treba imati na umu rizik njihovog izdvajanja što posljedično doprinosi njihovoj socijalnoj isključenosti. Ponekad je potrebno da se beskućnici uključe u redovne programe knjižnice čime se stvara i mogućnost da se ostali korisnici senzibiliziraju s njima i razbiju postojeće predrasude. Dakle, knjižničari, prije nego provedu neki program, trebaju procijeniti hoće li taj program doprinijeti njihovoj resocijalizaciji ili će samo dodatno naglasiti razlike između beskućnika i drugih korisnika knjižnice.³⁶

Uz obrazovnu ulogu važna je i ona socijalna. Naime, korisnici narodnih knjižnica stupaju u neformalne veze s drugim članovima zajednice i stječu pozitivna iskustva što je, budući da su socijalno jedna od najugroženijih skupina, od krucijalne važnosti za beskućnike. Upravo tu „otvorenost“ knjižnica prepoznali su beskućnici diljem svijeta i objeručke ju prihvatili. Za njih knjižnica nije samo informativni centar, već i veza s prijašnjim životom, kao i bijeg iz teške svakodnevnice. Ne čudi zato kada se narodnu knjižnicu naziva „dnevni boravkom zajednice“.³⁷ Važno je razjasniti neke zablude o tome kako bi knjižnice, otvarajući svoja vrata beskućnicima, mogle postati socijalna ustanova i time izgubiti svoju prvotnu funkciju informacijske ustanove. Naime, knjižnice u skladu s okolinom u kojoj se nalaze i potrebama korisnika transformiraju svoje usluge i izlaze iz svojih uobičajenih okvira. Uvođenje multidisciplinarnog pristupa i proširenje svojih usluga ne znači da je knjižnica izgubila svoju prvotnu svrhu; ona samo prepoznaje potrebe zajednice u kojoj djeluje i odgovara na njih kreiranjem novih usluga i programa.³⁸

---

³⁵ Jain, Vivekanand; Saraf, Sanjiv. Empowering the poor with right to information and library services. // Library Review. 62, 1/2(2013), str. 47-52. Dostupno i na:

<http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/00242531311328159> (14.08.2017.)

³⁶ Muggleton, Thomas. Public libraries and difficulties with targeting the homeless. // Library Review. 62, 1/2(2013), str. 7-18. Dostupno i na: <http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/00242531311328113> (14.08.2017.)

³⁷ Bunić, Sanja. Izazovi i rezultati projekta *Knjigom do krova*. // Druga prilika : izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2013., str. 100-101.

³⁸ Franotović Pečarić, Antonija. Knjižnične usluge za beskućnike : iskustva u SAD-u i Hrvatskoj : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet u Zagrebu, 2016., str. 28.

Osim ustaljenih predrasuda i nedostatka identifikacijskih isprava, u obrazovanju beskućnika problem predstavlja i njihova motivacija, odnosno nedostatak iste. U radu s njima mora se uzeti u obzir težina situacije u kojoj se nalaze. Statistika pokazuje kako je trećina beskućnika mentalno bolesna, a približno polovina ovisna o alkoholu i/ili drogama.³⁹ Ipak, ne može se sve beskućnike svrstati u „isti koš“. U istraživanju korisnika beskućnika Javne informativne knjižnice u Parizu francuski sociolog Serge Paugam primijetio je tri grupe korisnika koje korespondiraju s tri faze socijalnog propadanja. Tri faze čine krhkost, zavisnost i posljednja - slomljenost. U fazi krhkosti korisnici su uvjereni kako mogu sami izaći na kraj sa svojim nedaćama i odbijaju koristiti socijalnu pomoć jer se ne žele osjećati ovisno. Ovakvi korisnici koriste knjižnicu kako bi pronašli zaposlenje, u njoj se osjećaju kao dio društva, ali opet pomno paze da ih se ne identificira s ostalim beskućnicima. U drugoj fazi, fazi zavisnosti, osobe koriste socijalnu pomoć jer su izgubile vjeru da će pronaći posao, no zadržavaju socijalne veze. U knjižnici uglavnom koriste usluge kao što su TV, novine i pristup internetu. Često se u knjižnici sastaju u manjim grupama i tim prigodama ne poštuju toliko formalna pravila knjižnice (npr. glasno pričaju). U posljednjoj fazi osobe nemaju ni socijalnu pomoć te su u potpunosti izopćene iz društva. Ti su korisnici oni koje se uglavnom na ulicama prepoznaje kao „tipične beskućnike“, a knjižnicu vide samo kao siguran javni prostor na kojem se mogu ugrijati i imati pristup toaletu.⁴⁰ Kojoj god fazi pripadali, ljudi su to s manjkom samopouzdanja i samopoštovanja stoga je potrebno biti strpljiv i dati im vremena, prostora i prilike da izgrade povjerenje u sebe i druge. Projekt „Knjigom do krova“ pozitivan je primjer kako podići motivaciju korisnika.

5. 2. 1. Stanje u Hrvatskoj

U Hrvatskoj, jednoj od zemalja EU-a s najvećim stopama rizika od siromaštva, stalno raste broj osoba „bez krova nad glavom“. Stalan porast prepoznale su narodne knjižnice i odlučile

---

³⁹ Majetić, Marina. Resocijalizacija beskućnika – problemi motivacije. // Druga prilika : izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2013., str. 74.

⁴⁰ Franotović Pečarić, Antonija. Nav. dj., str. 30.

organizirati brojne programe ne bi li izašle u susret beskućnicima, a kao najbolju inicijativu izdvajam onu Knjižnica grada Zagreba pod imenom „Knjigom do krova“ te ću ju pomnije izložiti.

Knjižnice grada Zagreba (KGZ) 2011. godine od međunarodne neprofitne organizacije EIFL-e dobivaju donaciju kojom su, u partnerstvu s Volonterskim centrom Zagreb (VCZ), započele projekt „Knjigom do krova: mreža knjižnica za osnaživanje beskućnika“. U to vrijeme iza sebe su imale osamnaest mjeseci organiziranja različitih knjižničnih usluga za beskućnike što je svakako pomoglo u usmjeravanju njihovog rada. Neki od primjera su: radionice informacijske pismenosti za beskućnike, volontiranje beskućnika u knjižnici, kreativne radionice, pomoć pri pisanju i prodaji prvog hrvatskog časopisa o beskućništvu i srodnim socijalnim temama *Ulične svjetiljke*, „dovedi prijatelja“ (organizirano druženje beskućnika, volontera, zaposlenika i korisnika knjižnica) i sl. Glavna poveznica između beskućnika i knjižnice bio je gospodin Drago Rendulić, u to vrijeme i sam beskućnik koji je pomogao da se broj korisnika na radionicama poveća.⁴¹

Kao što je navedeno, RH se nalazi u situaciji sa stalnom stopom porasta nezaposlenih te se beskućnici nalaze u neravnopravnom položaju u svojim nastojanjima da se uključe na tržište rada. Iz tog razloga organizira se projekt „Knjigom do krova“ koji se provodio u razdoblju od 1. studenog 2011. do 31. listopada 2012. godine. Osnovni ciljevi bili su motiviranje beskućnika da se aktivno uključe u traženje zaposlenja te rušenje predrasuda o beskućnicima i knjižnicama kao mjestima gdje samo posuđuju knjige. Veći dio aktivnosti trebao se događati u Prenočištu u Kosnici, kao najvećem prenočištu u Zagrebu (kapaciteta oko 160 mjesta). Ciljana skupina bili su svi beskućnici grada Zagreba kojih je registrirano oko 400 (iako je stvarna brojka nešto viša). Učilo ih se osnovama korištenja računala i pretraživanja interneta, pisanju životopisa i oblikovanju molbi za zaposlenje, pronalaženju informacija o zaposlenju na internetu te primjeni usvojenih znanja. Nakon radionica korisnici su, radi obnove stečenog znanja, mogli koristiti računala i pristup internetu uz pomoć volontera. Partneri projekta bili su i psiholozi Rehabilitacijskog centra za stres i traumu koji su provodili ohrabrujuće radionice poput „Znam što umijem i koliko vrijedim“,

---

⁴¹ Bunić, Sanja. Nav. dj., str. 99-101.

„Teškoće u traženju posla i kako ih prevladati“, „Kako doći do informacija o poslovima“ i „Siguran/na u sebe na razgovoru za posao“.⁴²

Motiviranje beskućnika predstavljalo je izazovan zadatak za knjižničare budući da su demotivirajući razlozi često objektivne, a ne subjektivne prirode. Pritom se misli na lošu zakonsku regulativu i neadekvatan tretman. Mnogi beskućnici izgubili su povjerenje u državu, imaju iza sebe brojna loša iskustva od neplaćenog rada do problema zbog nedostatka prebivališta. Dodatna otežavajuća okolnost bila je teško narušeno psihofizičko zdravlje beskućnika zbog kojeg se znao javljati otpor prema strukturiranom sadržaju radionica. Postojala je i sumnja u korisnost radionica s obzirom na sustav koji loše funkcionira, a kao posljedica sama koncentracija beskućnika bila je vrlo niska. S vremenom se došlo do zaključka da beskućnici bolje surađuju kroz individualni rad s volonterom, psihologinjom i koordinatoricom projekta te da se na taj način jača njihov osjećaj vrijednosti.⁴³

Unatoč navedenim preprekama rezultati su bili postignuti, a pokazatelji se mogu očitovati u čak osam aspekata:

1. Uvođenje novih usluga povezanih uz informacijske tehnologije;
2. Povećanje vidljivosti knjižnice;
3. Povećan broj posjetitelja knjižnice;
4. Knjižnica dopire do članova zajednice do kojih prije nije dopirala;
5. Nastavak financiranja unutar Projekta;
6. Jačanje partnerstva i stvaranje novih;
7. Poboljšana slika o knjižnicama;
8. Povećanje socijalne i ekonomske dobrobiti pojedinaca i zajednice.

Važno je napomenuti kako je projekt samo formalno završio 2012. godine. Naime, naziv projekta i dan danas se koristi za sve aktivnosti koje KGZ provodi s beskućnicima. Zaključno, možemo istaknuti kako je ovaj hvalevrijedan projekt bio od koristi ne samo beskućnicima, već i knjižnicama. Osvijestio je potencijal koji narodne knjižnice posjeduju te ih istaknuo kao poželjne

---

⁴² Bunić, Sanja. Nav. dj., str. 102-104.

⁴³ Isto, str. 105-106.

partnere u programima vezanim za socijalnu inkluziju budući da predstavljaju „rijetka mjesta gdje se besplatno može participirati u kulturnim dobrima, modernim informacijskim tokovima, stjecati znanja i vještine, razonoditi se i sudjelovati u životu zajednice“.⁴⁴

5. 3. Resocijalizacija i obrazovanje nacionalnih manjina

Jedan od najvećih izazova sveukupnog društva današnjice proizlazi iz njegova multikulturalizma. Globalizacija, povećana mobilnost i migracije u kombinaciji s novim komunikacijskim tehnologijama prekidaju svaku mogućnost monokulturalizma.⁴⁵ U takvom društvu nezanemariva je količina ksenofobije i tim je važnije isticati načela na kojima se temelji Europska unija, a to je ideja slobodnog protoka ljudi i roba.⁴⁶ Naime, život u zajednici gdje različite kulture dijele isti prostor ne znači nužno postojanje interkulturalnog dijaloga koji podrazumijeva uzajamno djelovanje među kulturama temeljeno na razumijevanju, poštivanju i zajedničkom sudjelovanju. Upravo narodne knjižnice imaju veliku ulogu u uspostavi interkulturalnog dijaloga jer prema svom poslanju one, između ostalog, djeluju na očuvanje i promicanje kulture i interkulturalne razmjene. Interkulturalizam predstavlja korak naprijed u odnosu na multikulturalizam budući da se radi o aktivnom odnosu među kulturama, za razliku od „pasivne“ politike multikulturalizma kao tolerancije prema manjinama. Može se zaključiti kako multikulturalizam obuhvaća stanje i određen odnos, a interkulturalizam daje kvalitetu odnosima.⁴⁷

Osim uspostave interkulturalnog dijaloga, uloga knjižnica je i da osigura pristup informacijama i kulturnim dobrima za sve građane, bez isključivanja na bilo kojem temelju pa tako i nacionalnom. IFLA-ine *Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice* s IFLA-

---

⁴⁴ Bunić, Sanja. Nav. dj., str. 114.

⁴⁵ Stričević, Ivanka. Multikulturalna pismenost u knjižnici – temelj interkulturalnog dijaloga. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova / priredila Jelica Lešćić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012., str. 258.

⁴⁶ Sabljak, Ljiljana. Multikulturalne knjižnične usluge – strateški programi knjižnica grada Zagreba. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova / priredila Jelica Lešćić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012., str. 271.

⁴⁷ Stričević, Ivanka. Nav. dj., str. 257-260.

inim *Manifestom za multikulturalnu knjižnicu* daju načela i polazišta za razvoj multikulturalne knjižnice radi zadovoljavanja prava i potreba svih korisnika, pojedinaca i skupina. Izuzev toga, u *Smjernicama* se razbijaju neki ustaljeni mitovi o knjižnicama koje je važno opovrgnuti kako bi se jasnije razumio društveni kontekst u kojem knjižnice djeluju. Ti mitovi mogli bi se sažeti u pet točaka:

1. Multikulturalna knjižnica nije posebna vrsta knjižnice ili isključivo narodna knjižnica. Istina je da narodne knjižnice dolaze u prvi plan jer rade s najširim slojevima pučanstva, no sve knjižnice trebaju kroz svoje usluge razvijati svijest o multikulturalizmu i poticati interkulturalni dijalog.
2. Koncept interkulturalnog dijaloga ne stavlja u prvi plan neku kulturnu skupinu (bilo da je ona manjinska ili većinska) jer samo njihov suživot može obogaćivati civilizacijski i komunikacijski krug. Od multikulturalnosti pojedine zajednice svi moraju imati koristi.
3. Multikulturalno društvo ne čine samo nacionalne i etničke manjine, već i sve druge skupine koje žive izvan svoje zemlje i primarnog kulturnog kruga (npr. radnici-migranti, azilanti, useljeničke manjine...). Etničke i nacionalne manjine, budući da su zaštićene posebnim zakonom, društveno su vidljivije, no zato ove ostale navedene skupine znaju ostati zanemarenima.
4. Koncept multikulturalne knjižnice ne znači samo posjedovanje građe na drugim jezicima već je potrebno na istim jezicima omogućiti i dostupnost informacija o građi i informacija bitnih za život i sudjelovanje u zajednici. Bitno je da osoblje bude blisko zajednici, a poželjno je čak da bude iz redova zajednice kojoj služi.
5. Potražnja nije bitan čimbenik izgradnje zbirke jer niska potražnja može biti posljedica neprimjerene ponude ili niskih očekivanja korisnika. Iz tog razloga istraživanja korisničkih potreba i suradnja s korisnicima prije su potrebne za djelovanje svake knjižnice koja daje usluge multikulturalnoj zajednici.⁴⁸

---

⁴⁸ Stričević, Ivanka. Nav. dj., str. 264-265.

Konkretno, nacionalne manjine u *Smjernicama* definirane su kao „starosjedilačke skupine ili skupine koje su dugo nastanjene na nekom području s izrazitim etničkim, jezičnim ili kulturnim identitetom koji se razlikuje od onoga većinskog stanovništva. Oni mogu koristiti glavni jezik zemlje (kao Šveđani u Finskoj) ili su u velikoj mjeri usvojili glavni jezik zemlje (kao Velšani i američki Indijanci)“.⁴⁹

U svrhu potpunije integracije nacionalnih manjina važno je na to ukazati svoj zajednici, pa tako i onim članovima najranjivije dobi, odnosno djeci. Knjižnice moraju omogućiti djeci drugih nacionalnih, etničkih, jezičnih i vjerskih skupina atraktivne i nove knjige iz područja njihovog interesa kao što je uobičajeno za njihove vršnjake iz većinskog naroda. Pritom se naglasak ne stavlja na količinu multikulturalne i multijezične građe, već na njenu promociju putem raznih aktivnosti, kao npr. čitanje i prepričavanje priča od strane pripovjedača različitih kulturnih, jezičnih i vjerskih vrijednosti ili čitanje jedne te iste priče u različitim nacionalnim izdanjima.⁵⁰

Zaključno, multikulturalizam nameće narodnim knjižnicama dva temeljna smjera. Prvi je čuvanje i promicanje nacionalnog kulturnog identiteta, a drugi je stvaranje temelja za kulturni pluralizam u smislu razumijevanja, tolerancije i razvijanja vještina življenja s različitostima.⁵¹

5. 3. 1. Stanje u Hrvatskoj

Glavnina multikulturalnih usluga u hrvatskim narodnim knjižnicama danas počiva na načelima zadovoljavanja potreba nacionalnih manjina u Hrvatskoj u skladu sa IFLA-inim *Smjernicama za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice*. Model središnjih knjižnica nacionalnih manjina (više od 5000 stanovnika prema međunarodnim standardima) koji surađuju međusobno i s nacionalnim knjižnicama matičnih zemalja u vrijeme njegove implementacije, 1990. godine za Hrvatsku je bio optimalan. Primjenom ovog modela u svakoj je od središnjih

---

⁴⁹ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. 1. hrv. izd. prema 3. izd. izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010., str 11.

⁵⁰ Smjernice za knjižnične usluge za djecu / IFLA, Sekcija knjižnica za djecu i mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

⁵¹ Sabljak, Ljiljana. Nav. dj., str. 283.

knjižnica nacionalnih manjina zaposlen barem jedan knjižničar, pripadnik manjinskog naroda.⁵² U Hrvatskoj se multikulturalnim zajednicama ponajprije bave narodne knjižnice, posebno kroz djelovanje središnjih knjižnica nacionalnih manjina za čiji rad su osigurana sredstva na državnoj razini.⁵³

Kao primjer prakse istaknula bih Gradsku knjižnicu Marka Marulića u Splitu i projekt „Dodir kultura“ Gradske knjižnice Velika Gorica.

Gradska knjižnica Marka Marulića svojim prostorom, knjižnim fondom i ostalim sadržajima nastoji nacionalnim manjinama Splita i njegove okolice pružiti dodatne mogućnosti u ostvarivanju svog nacionalnog identiteta. Njezina zbirka stranih knjiga danas sadrži 6494 svezaka (4650 svezaka za odrasle i 1754 za djecu). Uglavnom se radi o knjigama na svjetskim jezicima (engleski, francuski, njemački, talijanski), ali ima i literature na jezicima nacionalnih manjina Republike Hrvatske (srpski, makedonski, slovenski, crnogorski, mađarski, ruski i romski jezik). Kako bi se uspješno promicala kulturna raznolikost pojedinih manjina, potrebno je upoznati se i s postojanjem njihove kulturne i jezične tradicije. Godine 1992. u Splitu oformljeno je Slovensko kulturno društvo „Triglav“, a od 1995. na kulturnom i lingvističkom polju djeluje i Hrvatsko-talijansko kulturno društvo „Dante Alighieri“. Ne bi li se utvrdila učestalost i učinkovitost korištenja usluga Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu, od strane ova dva kulturna društva provedena je anketa. Anketa se, u obliku 8 pitanja, provodila od 1. ožujka do 15. travnja 2011. godine na uzorku od 30 ispitanika. Anketa je pokazala kako među članovima društva postoji zanimanje za dodatnu suradnju s Gradskom knjižnicom Marka Marulića, kako im njezin prostor otvara izgleda za budućnost boljeg rada, druženja i organiziranja književnih večeri, okruglih stolova i uopće upoznavanja s ostalim manjinama grada Splita.⁵⁴

Posebno je zanimljivo obratiti pažnju na stanje u Velikoj Gorici. Naime, Velika Gorica 1880. godine broji manje od tisuću stanovnika da bi 130 godina kasnije s rubnim naseljem dosegla

---

⁵² Slobodanac, Jadranka; Janković, Ankica. Usluge hrvatskih narodnih knjižnica za multikulturalnu populaciju. // Uloga narodnih knjižnica u nacionalnim politikama izgradnje društva znanja. 2005., str. 16.

⁵³ Stričević, Ivanka. Nav. dj., str. 266.

⁵⁴ Miolin, Gordana. Gradska knjižnica Marka Marulića u Splitu – multikulturalno središte otvoreno za pripadnike nacionalnih manjina. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova / priredila Jelica Lešić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 323-329.

brojku od 70 000 stanovnika i postala sedmi grad po veličini u Hrvatskoj. Pod svoje okrilje primila je mnoge strance i kao odgovor na to nastaje projekt „Dodiri kultura“ kojim se preko brojnih udruga, veleposlanstava ili pojedinaca nastoji ukazati na to kako različite kulture obogaćuju svakodnevnicu Velike Gorice. Projekt je to Gradske knjižnice Velika Gorica i dobro oprimjeruje niz raznih događaja koji pridonose otvorenosti spram različitih kultura na području Turopolja, sredine koja je dugo vremena nerado prihvaćala strance. Događaji koji su se održavali na Dječjem odjelu i Središnjem odjelu za odrasle na zanimljiv su način ukazali na bogatstvo i posebnosti kultura koje su prisutne u Velikoj Gorici. Predstavljajući kineski prijevod knjige „Waitapu“ Jože Horvata, *lokalci* su imali priliku upoznati svoju kinesku sugrađanku Sisi, kušati tradicionalnu kinesku hranu i upoznati običaje i kulturu ove daleke zemlje iz koje stiže sve više novih sugrađana. Indijsku kulturu i jezik sunarodnjacima je približila Indijka Sulekha Pollak koja je u svojoj tradicionalnoj odjeći predstavila bengalski prijevod knjige „Čudnovate zgođe Šegrtu Hlapića“ Ivane Brlić-Mažuranić. Također, suradnja s Hrvatskim savezom za esperanto i Esperantskim društvom „Svijet mira“ rezultirala je čitanjem knjige „Zamenhofova ulica“ i to na način da su odlomke na devet različitih jezika čitali sugrađani, pripadnici različitih naroda u Velikoj Gorici. Nadalje, u sklopu predstavljanja kuharice moliških Hrvata „Kako biše slatko – kako je bilo slasno“ izneseni su i običaji Hrvata u Italiji, njihov govor i pjesničko stvaralaštvo moliškog pjesnika Gabriela Blascetta. Također, predstavljena je i monografija „Šopron – grad kulture i suradnje“ kojom su brojni mađarski gosti upoznali korisnike knjižnice s naseljavanjem gradišćanskih Hrvata u Mađarsku. Budući da je i velik broj ljudi iz Turopolja otišao tamo bježeći pred Turcima, korisnici su upoznajući „tuđu“ kulturu upoznawali i svoju, što je također podiglo svijest o međusobnom prožimanju kultura. Gradska knjižnica Velika gorica posebno je ponosna na suradnju s pripadnicima albanske nacionalne manjine. Udružujući snage pokrenule su dva hvalevrijedna projekta – prijevod knjige „Divlji konj“ književnika Božidara Prosenjaka na albanski jezik te hrvatski prijevod knjige „Izabrane pjesme“ Visara Zhitija, jednog od najboljih albanskih pjesnika i boraca za slobodu svoje zemlje. Zaključno, može se reći kako narodne knjižnice „mogu postati mostovi između kultura kroz različite oblike upoznavanja. U tome je Gradska knjižnica Velika

Gorica vidjela svoju priliku i ubuduće će svojim djelovanjima pridonositi slavljenju kulturne raznolikosti te jačanju dijaloga među kulturama⁵⁵.

5. 4. Resocijalizacija i obrazovanje umirovljenika

Svaki čovjek ima pravo na dostojanstvo u svim fazama svog života. Životni vijek čovjeka se produljio, no to ujedno znači da je sve veći broj ljudi kojima treba pomoć u starijoj životnoj dobi. Kako bi im se osigurala kvaliteta života, nužno je osmisliti različite rekreacijske programe, a uloga narodnih knjižnica u tom smislu dolazi do punog izražaja. Pozamašne godine sa sobom donose i niz tjelesnih, psihičkih i intelektualnih noviteta te je, shodno tomu, izazov knjižnica još veći.

Pod pojmom starosti obično se podrazumijeva razdoblje nakon 65. godine života, no starosna struktura populacije starih (definirana umirovljenjem ili starosnom granicom „više od 65 godina“) se promijenila. Danas čitavu kategoriju možemo podijeliti na najmanje dva razdoblja (do 75 i više od 75 godina), a time i sve stare na „mlađe“ i „starije“ stare. Također, definiranje starosti ne može se svesti samo na pitanje nečije kronološke dobi i funkcionalnih sposobnosti; od iznimne je važnosti i odnos kvalitete nečijeg života, sustava vrijednosti i obilježja sredine u kojoj neka osoba živi.⁵⁶

Iako se starosti kao fenomenu uglavnom prilazi na individualnoj razini, današnja razvijena društva ipak joj se trude pristupiti s aspekta šire društvene razine. Takav pristup svoje utemeljenje ima i u činjenici da prilagodba na starost ne ovisi samo o biološkim i psihološkim činiteljima, već i o onim vanjskim (npr. socijalna okolina, obiteljske prilike, stambeni uvjeti). Naime, promjene koje dolaze sa starenjem, kao što su odlazak u mirovinu, funkcionalna nesposobnost, povećani rizici od bolesti, financijska ovisnost, socijalna isključenost i sl. rezultiraju potrebom starih ljudi za

---

⁵⁵ Peranić, Morana. Dodir kultura u Gradskoj knjižnici Velika Gorica. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova / priredila Jelica Lešćić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 359-366.

⁵⁶ Žganec, Nino; Rusac, Silvia; Lakija, Maja. Trendovi u skrbi za osobe starije životne dobi u Republici Hrvatskoj i u zemljama Europske unije. // Revija za socijalnu politiku. 15, (2)2008., str. 171-188. Dostupno i na: <http://hrcak.srce.hr/30355> (14.08.2017.)

potporom obitelji, zajednice, ali i za organiziranim mjerama lokalne i šire društvene zajednice.⁵⁷ U tom pogledu narodna knjižnica preuzima svoju ulogu osiguravajući proces cjeloživotnog učenja koji je namijenjen posebno odraslima i osobama treće dobi. Kontinuirano učenje i u starijoj dobi ima važnu ulogu za cijelo društvo budući da stariji mogu obogatiti postojeće znanje i doprinijeti međugeneracijskoj razmjeni vještina.

Prema IFLA-inim *Smjernicama za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj* osnovno pravilo za pružanje knjižničnih usluga starijim osobama jest uočavanje činjenice da većina tih osoba predstavljaju pojedince kakvi su bili tijekom cijelog svoga životnog vijeka. Odnosno, mnoge starije osobe, kada odu u mirovinu, nalaze se u životnoj dobi u kojoj se po prvi put u potpunosti mogu posvetiti svojim zanimanjima. U obzir treba uzeti i potencijalne slabosti starijih osoba – neke osobe unatoč visokoj životnoj dobi napreduju uz dobro očuvane duševne sposobnosti, no ima i onih s intelektualnim nesposobnostima i demencijom. Djelotvorne knjižnične usluge za starije osobe trebaju imati za cilj pružanje građe koja:

- potiče i podržava osobne interese;
- služi kao nadoknada tjelesnim i duševnim ograničenjima;
- nadopunjuje specifične terapije i aktivnosti;
- pruža mogućnosti za različite razine čitateljskih sposobnosti.

Izuzev navedenog, od posebne važnosti može biti i sljedeća građa: knjige i časopisi na uvećanom tisku, knjige koje je lako držati, dnevne novine koje mogu poslužiti kao referentni okvir za organizaciju vremena, putopisi s velikim fotografijama u boji, knjige za samouke, križaljke i druge igre riječi, velika količina audiovizualne građe, vodiči za dobro i zdravo življenje itd.⁵⁸

---

⁵⁷ Žganec, Nino; Rusac, Silvia; Lakija, Maja. Nav. dj., str. 171-188.

⁵⁸ Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009., str. 46-49.

Svjetska zdravstvena organizacija kao svoj cilj uzima dostizanje „aktivnog starenja“. Ona napominje da takvo starenje podrazumijeva „trajno sudjelovanje starijih osoba na svim razinama društvene interakcije“.⁵⁹

5. 4. 1. Stanje u Hrvatskoj

Polazeći od osnovnih demografskih trendova, Hrvatska s udjelom osoba starijih od 65 godina od 15,7% prati prosjek zemalja Europske unije i smatra se „populacijski starim društvom“. Ipak, kod nas se još uvijek nije ustalio trend razvijenih zemalja da se umirovljenici sele iz velikih gradova u manja mjesta gdje je život jeftiniji i kvalitetniji.⁶⁰

Primjer aktivnog uključivanja osoba treće životne dobi u kulturna i društvena zbivanja je „Projekt 65 plus“ Knjižnica grada Zagreba koji je u pogonu od 15. 11. 2008. godine. Iako svojim nazivom projekt daje naslutiti da je namijenjen osobama iznad 65 godina, on može biti od koristi i onima koji se prema opadanju kvalitete života s godinama svrstavaju u pripadnike treće životne dobi. Suvremeni trendovi za starije osobe nastoje promovirati zdravo i aktivno starenje gdje uloga starijeg stanovništva više nije samo ona „primaoca usluga“. „Projekt 65 plus“ zastupa takve trendove i na pripadnike treće životne dobi gleda ne samo kao na korisnike, nego i na stvaratelje programa – oni su učenici, ali i učitelji koji dijele znanje i iskustvo. U programu participira 13 knjižnica unutar kojih se programi međusobno nadopunjuju i isprepliću. Također, uspješnost programa ne bi bila moguća bez timskog rada knjižničara i suradnje s lokalnom zajednicom. Očekuje se da će Projekt dugoročno:

- pridonijeti poboljšanju kvalitete života i društvenoj integraciji osoba treće životne dobi;
- povećati kvalitetu boravka u domovima za starije i nemoćne;
- senzibilizirati javnost za potrebe i značaj osoba treće životne dobi;

---

⁵⁹ Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009., str. 49.

⁶⁰ Žganec, Nino; Rusac, Silvia; Lakija, Maja. Nav. dj., str. 171-188.

- ukazati na znanje, iskustvo i mudrost starijih osoba;
- pokazati da imati 65 godina i više znači više (više vremena, više intelektualne slobode, više mogućnosti odabira);
- približiti knjižnicu kao mjesto zadovoljavanja potreba za informiranjem, kulturom, razonodom, obrazovanjem i druženjem;
- ugraditi u redovnu djelatnost najkvalitetnije usluge za pripadnike treće životne dobi u svaku od knjižnica u mreži Knjižnica grada Zagreba.

Projekt obuhvaća programe:

- Knjigom do vrata – dostava knjiga i časopisa u knjižnice domova za starije i nemoćne u gradu Zagrebu, kao i drugim korisnicima koji nisu u mogućnosti doći u knjižnicu;
- Slikosat – kreativne besplatne radionice koje se od 2004. godine održavaju svakog ponedjeljka (17h - 19h). Na radionicama se upoznaju tehnike poput oslikavanja stakla i svile, izrada nakita i ukrasnih predmeta, slikanje akvarelom i akrilnim bojama itd. Zanimljivo je kako u ovim radionicama pripadnici treće životne dobi aktivno sudjeluju, a neki su i voditelji radionica;
- Sat informacijske pismenosti za treću životnu dob – besplatne radionice za informatičko i informacijsko opismenjavanje koje su trenutno najpopularniji dio „Projekta 65 plus“. Naglasak se stavlja na individualan pristup, a bitno je i to što se povećava vidljivost značaja knjižnica kao mjesta prevladavanja jaza između informacijski siromašnih i informacijski bogatih;
- Susreti generacija – predavanja, radionice, „Pričaonice“ za djecu predškolske dobi u kojima aktivno sudjeluju pripadnici starijeg naraštaja, prenoseći svoje znanje, mudrost i iskustvo;

- Izložba 65 plus – izložbe radova čiji su autori pripadnici treće životne dobi.⁶¹

5. 5. Resocijalizacija i obrazovanje slijepih i slabovidnih

Dva glavna oštećenja vida su sljepoća i slabovidnost. Sljepoća se definira kao „stanje kad oko ne razlikuje svjetlo od tame; nedostatak vida kao posljedica prirođenih anomalija, infektivnih, nasljednih ili degenerativnih bolesti te ozljeda.“⁶² S druge strane, slabovidnost jest „prirođeno ili stečeno smanjenje vidne oštine bez vidljivih patoloških promjena na očnoj pozadini ili prozirnim sastavnim dijelovima oka, koje se ne može poboljšati korekcijskim staklima.“⁶³ Svjetska zdravstvena organizacija procjenjuje da u svijetu ima 285 milijuna ljudi s poremećajem vida (otprilike 39 milijuna slijepih te 246 milijuna slabovidnih osoba).

Iako im je vid oštećen, takvi ljudi i dalje imaju potrebe za informacijama u odabranom prilagođenom obliku, baš kao i videće osobe. Tu leži uloga knjižnica kao institucije kojoj je jedna od uloga da razvija knjižnične uloge prema potrebi korisnika, pa tako i prema onima koji ne mogu čitati crni tisak. Tako se javlja potreba za izgradnjom zbirki u alternativnim formatima.⁶⁴ IFLA-ine *Smjernice za razvoj službi i usluga knjižnica za slijepe u informacijsko doba* daju značajan okvir za razvoj knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne. U tim smjernicama stoji da u zemljama razvijenog svijeta starije osobe uglavnom čine najmnogobrojniju skupinu među slabovidnim ljudima. Unatoč tomu, najzahtjevniji korisnici jesu osobe srednje životne dobi te mlade osobe, budući da pohađaju ustanove višeg obrazovnog stupnja, rade i izgrađuju karijeru.⁶⁵

⁶¹ Bunić, Sanja. Projekt 65 plus Knjižnica grada Zagreba : aktivno uključivanje osoba treće životne dobi u kulturna i društvena zbivanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010), str. 15-25. Dostupno i na:

<http://hrcak.srce.hr/80981> (14.08.2017.)

⁶² Hrvatska enciklopedija – sljepoća. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56740> (14.08.2017.)

⁶³ Hrvatska enciklopedija – slabovidnost. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56540>. (14.08.2017.)

⁶⁴ Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Sköld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006., str. 11.

⁶⁵ Isto, str. 33.

Poseban slučaj su slijepa i slabovidna djeca. Stockholmski institut za obrazovanje proučavao je osmero slijepe djece te su dokazali da ova djeca posjeduju iste čitateljske vještine kao i videća djeca iste životne dobe. Knjižnice djeci moraju osigurati što bogatiji izbor građe i aktivnosti za opismenjavanje, što podrazumijeva Brailleovo pismo, uvećani tisak te taktilne i zvučne knjige. Osim samih književnih djela i publicistike, djeci su potrebne i informacijske usluge u prilagođenim formatima. Poticanje čitanja kod djece nužnost je koju općenito svaka obrazovna institucija mora ispunjavati, stoga knjižnice za slijepe zagovaraju „brajično“ opismenjavanje i osiguravaju programe za razvoj vještina pisanja i čitanja Brailleovog pisma.⁶⁶

Knjižnice za slijepe osobe u principu se ne razlikuju od drugih vrsta knjižnica, budući da svaka od njih djeluje kao dio nacionalne ili međunarodne mreže. Također se moraju povezivati sa specijaliziranim ustanovama, kao npr. onima za rehabilitaciju. Takve ustanove često vrše istraživanja i prikupljaju informacije o demografskim podacima, potrebama i ponašanju slijepih i slabovidnih osoba. Na temelju toga pomažu ljudima s vizualnim poteškoćama tako što ih podučavaju, ali i opskrbljuju pomagalicama i tehnologijama.⁶⁷

Zbirka knjižnice je od esencijalnog značaja za funkcioniranje knjižnice, a njezino stvaranje zahtijeva razmatranje demografske i kulturne raznolikosti zajednice kojoj je namijenjena. Tako pojedine zbirke moraju biti prilagođene slijepima i slabovidnima, što bi značilo da, između ostalog, trebaju sadržavati i građu koja se odnosi na zdravlje i vid. Slijepe i slabovidne osobe, budući da nisu u mogućnosti koristiti standardne formate publikacija, spadaju pod posebnu skupinu korisnika knjižnice, a dva najučestalija načina na koja konzumiraju građu jesu Brailleovo pismo te zvučne knjige.⁶⁸

Brailleovo pismo (ili tzv. „brajica“) je pismo koje je za slijepe 1829. stvorio Francuz Louis Braille, koji je i sam bio slijep od četvrte godine. Upotrebljava se šest izbočenih točkica, u shemi od po tri točkice u dva okomita reda, a pomoću njih mogu se dobiti 63 znaka. Slijepi čitaju tako da pipaju prstima obiju ruku slijeva nadesno, a pišu na jačem papiru posebnim pisaćim priborom

---

⁶⁶ Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Sköld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006., str. 34-37.

⁶⁷ Isto, str. 41-43.

⁶⁸ Isto, str. 47.

počinjući od desna nalijevo. Brajica je jedini međunarodno priznati sustav za slijepe i slabovidne osobe koje je odobrio UNESCO. Tek od 1970-ih brajična proizvodnja je unaprijeđena računalnim i elektroničkim strojevima, što je rezultiralo višestrukim umnažanjem djela te porastom uspješnog obrazovanja slijepih i slabovidnih ljudi.⁶⁹ O značaju brajice svjedoči i izjava našeg najpoznatijeg tiflopedagoga dr. Franje Tonkovića: "Brailleovo pismo ne treba se sramiti niti jednog od ostalih velikih znanstvenih pionirskih podviga posljednjih stoljeća. Njegov izum za slijepe znači u najmanju ruku ono što za ljude koji vide znači tiskarski postupak Johannesa Gutenberga."⁷⁰

Osim na Brailleovom pismu, građa treba biti dostupna i u zvučnom formatu. Danas, srećom, digitalne tehnologije omogućuju da se iz jedne originalne datoteke može stvoriti veći broj različitih formata istog sadržaja (npr. Brailleovo pismo, zvučna tehnika, elektronički tekst i uvećani tisak). Zvučne snimke, poznatije kao „zvučne knjige“, ostale su omiljeni oblik informiranja i obrazovanja među slijepim i slabovidnim ljudima.⁷¹

5. 5. 1. Stanje u Hrvatskoj

U Hrvatski savez slijepih učlanjeno je preko 6000 slijepih osoba u 27 lokalnih udruga. Godine 1965. Savez je osnovao Hrvatsku knjižnicu za slijepe koja je zasad jedina takva knjižnica u Republici Hrvatskoj. Osnutkom vlastite tiskare 1969. i godinu dana nakon osnutkom studija za snimanje zvučnih izdanja, knjižnica se počinje opskrbljivati knjigama iz vlastite proizvodnje. Knjižnica je djelovala u sastavu Hrvatskog saveza slijepih do 2000. g., kada postaje samostalna javna ustanova u kulturi. Knjižnica se sastoji od tri odjela:

- posudbeni;
- studiji za snimanje zvučnih izdanja s kopirnicom;

---

⁶⁹ Hrvatska enciklopedija - Brailleovo pismo. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=9210> (14.08.2017.)

⁷⁰ Frajtag, Sanja. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010), str. 63-75. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/80987> (14.08.2017.)

⁷¹ Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Sköld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006., str. 60-61.

- brajčna tiskara s knjigovežnicom.

U knjižnicu je učlanjeno 3037 članova, od čega je njih 1831 aktivno. Korisnikom može postati svaka slijepa i slabovidna osoba bez obzira je li član Saveza slijepih ili ne, ali i sve one osobe koje nisu u mogućnosti čitati standardni tisak bilo zbog oštećenja vida (mrena, disleksija, oštećenja na mozgu i sl.), ili iz nekoga drugog razloga nisu u stanju okretati stranice teksta (nepokretne, teško pokretne osobe i sl.). Pri učlanjenju u knjižnicu korisnik dobiva popis knjiga (u prilagođenoj mu tehnici – standardni tisak, brajica, CD) iz kojeg odabire naslove koje želi čitati. Knjige se uglavnom posuđuju poštom i šalju se na kućne adrese korisnika diljem cijele Republike Hrvatske, ali i šire. Osim toga, korisnici iz Zagreba mogu i sami doći posuditi knjige, a za one teže pokretne, nepokretne ili koji žive sami na području Zagrebačke županije, jednom u tjednu organizirana je i dostava knjiga automobilom već više od 30 godina. Također je razvijena i međuknjižnična posudba s istovrsnim knjižnicama diljem svijeta.

Što se tiče knjižnog fonda, koji se popunjava vlastitom produkcijom, on se sastoji od 2142 naslova (3192 primjerka), dok zvučne knjige na audio kazetama i CD-ovima broje 2513 naslova (13 688 primjeraka). Pretežito su to naslovi iz lijepa književnosti, a potom slijedi publicistika i znanstveno popularna produkcija. Knjižnica posjeduje i pozamašnu zbirku nota i glazbene literature na brajici budući da su interesi slijepih često usmjereni ka glazbi, o čemu svjedoče i brojni slijepi glazbenici i nastavnici glazbe. Slijepa osobe uglavnom privlače instrumenti s tipkama pa je zato najviše nota iz zbirke pisano za orgulje, glasovir i harmoniku. Također, radi oslanjanja na osjet dodira, slijepa osobe se često školuju za masere i fizioterapijske tehničare te je stoga česta literatura vezana za to područje, a postoje i anatomske atlasi s reljefnim prikazima dijelova tijela.

Kako to i priliči, knjižnica osniva i održava mnogobrojne svrsishodne projekte:

1. Digitalno snimanje knjiga i časopisa;
2. Digitalna arhiva;
3. Snimanje knjiga u DAISY formatu;
4. Opismenjavanje slijepih;
5. 200. obljetnica rođenja Louisa Braillea;

6. Knjige, pjenušci i vina s pričom;
7. Tkanje života;
8. Osjeti priču;
9. Disperzija knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe.⁷²

---

⁷² Frajtag, Sanja. Nav. dj., str. 63-75.

Zaključak

Koherentno društvo proizlazi iz jednakosti njegovih članova, odnosno iz omogućavanja jednakih prilika za sve ljude. Bilo kakav oblik obrazovanja, kao jednog od glavnih elemenata napretka pojedinca i cjelokupnog društva, mora biti dostupan svima. Tu do izražaja dolaze ljudi koji su obilježeni pojmom društvene isključenosti. Oni čine najproblematičniji društveni sloj u mnogim aspektima, a pogotovo kada je riječ o onom odgojno-obrazovnom. Institucija narodne knjižnice tu ima veliku ulogu prema kojoj društveno isključenim ljudima nudi mogućnost (ponovne) integracije u društvo, tako da naglasak nije stavljen samo na puku informiranost i standardnu knjižničku uslugu. O doprinosu knjižnice na tom području svjedoči UNESCO-ov *Manifest za narodne knjižnice* iz 1994. koji nudi definiciju narodne knjižnice kao „ustanove koja osigurava pristup raznovrsnim zapisima znanja, informacija, umjetničkim djelima, i to putem usluga što se pod istim uvjetima pružaju svim građanima, bez ikakve rasne, spolne, vjerske, jezične, ekonomske ili neke druge diskriminacije, određujući time narodnu knjižnicu kao najširu i najdemokratskiju javnu ustanovu.“ Demokratizacija je, u obrazovnom smislu, prošla dug put, a značajnija prekretnica nastupila je tek sredinom 19. stoljeća kada se osnivaju prve javne knjižnice. Osim informativne svrhe, nešto suptilnija, ali jednako bitna uloga knjižnica je reafirmacija socijalno isključenih slojeva ljudi. Knjižnica je možda i glavna ustanova koja takvim ljudima nudi mogućnost društvenih aktivnosti, ali i, što je najbitnije, njihove motivacije za osobni napredak. Kao što je izloženo u radu, neke od marginaliziranih skupina, čije „nekonvencionalne“ potrebe osluškuje knjižnica i prema njima prilagođava svoje usluge, jesu zatvorenici, beskućnici, nacionalne manjine, umirovljenici te slijepe i slabovidne osobe. Pravo na informacije je ljudsko pravo koje mora biti zagarantirano svakom pojedincu, pa tako i kriminalnim prijestupnicima. Zatvorenici, kao ljudi ograničene slobode kretanja, imaju knjižnicu kao jedini izvor informacija. Izuzev toga, ona svojim djelovanjem pokušava utjecati na buđenje novih interesa, a krajnji cilj joj je omogućiti funkcionalni povratak zatvorenika u zajednicu izvan rešetaka. Kada je riječ o beskućnicima, problem predstavljaju stigmatizacijski stereotipi koji u kombinaciji s lošim financijskim (često i psihičkim i zdravstvenim) stanjem stvaraju zatvoreni krug koji perpetuira njihovu nemogućnost pomaka na bolje. Ne bi li se te predrasude razbile, knjižnice organiziraju brojne radionice u kojima

beskućnici dolaze u dodir jedni s drugima, ali i s ostatkom korisnika. Na taj način mentalno ih se stabilizira i motivira u potrazi za radnim mjestom. U tu svrhu provode se edukacije informacijske i informatičke pismenosti, pripremaju se razgovori za zaposlenje, kako pisati životopis i pretraživati oglase za posao. Ipak, primarnim se može uzeti povratak vjere beskućnika u druge ljude, a još važnije u sebe. Treća obrađena skupina su nacionalne manjine kod kojih vidljivom postaje uloga knjižnice kao multikulturalnog i interkulturalnog centra. To je važnije tim više što je u današnjici uobičajeno da različite kulture dijele jedan prostor kao posljedica globalizacije, migracija i povećane mobilnosti. Narodna knjižnica ima ulogu čuvanja i promicanja nacionalnog kulturnog identiteta te stvaranja kulturnog pluralizma u svrhu širenja tolerancije i poštivanja različitosti. U tu svrhu izgrađuju se zbirke na raznim nacionalnim jezicima te organiziraju kulturni događaju gdje izvorni stanovnici upoznaju lokalno stanovništvo sa svojom kulturom i tradicijom. Skupinu ljudi koja uvelike ovisi o zajednici čine umirovljenici kojima treba omogućiti dostojanstvenu i kvalitetnu starost. Toj kvaliteti doprinose mnogobrojne kreativne rekreacijske radionice, osmišljene kako bi upotpunile vrijeme, ali i ostvarile međugeneracijsku razmjenu znanja. Budući da neki ljudi tek u mirovini imaju vremena za svoje interese, knjižnica ih dodatno potiče, ali može služiti i kao nadoknada tjelesnim i duševnim ograničenjima. Knjižnica nastoji staviti naglasak na aktivno starenje koje podrazumijeva učestvovanje starijih osoba na svim razinama društvene interakcije. Posljednju navedenu skupinu korisnika čine slijepi i slabovidni ljudi, čiji osnovni načini recepcije informacija jesu zvučna knjiga i Brailleovo pismo koje knjižnica nudi. Osim što je glavni izvor informacija, knjižnica surađuje s rehabilitacijskim centrima i na taj način slijepe i slabovidne opskrbljuje raznim tehnološkim pomagalicama te osigurava bolju interakciju s ostatkom zajednice. Zaključno, bitnost provođenja inkluzije marginaliziranih skupina u društvo ne leži samo u njihovoj resocijalizaciji, već i u senzibiliziranju ostatka društva naspram njih. Knjižnica mora poticati suradnju te aktivno upoznavati marginalizirane ljude s programima jer nije vjerojatno da će oni prvi pristupiti tom međuodnosu. Bolji izvor informacija stvara bolju obrazovanost iz čega proizlazi zdravija interakcija s društvom. Razbijanje postojećih predrasuda te jačanje samosvijesti marginaliziranih ljudi poboljšava i samu zajednicu ne samo razvijanjem tolerancije, već i prakticiranjem empatije.

Literatura

1. Bagarić, Željka. Model suradnje narodnih knjižnica i zatvorskog sustava u Republici Hrvatskoj. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2014.
2. Bunić, Sanja. Izazovi i rezultati projekta *Knjigom do krova*. // Druga prilika : izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2013. Str. 99-119.
3. Bunić, Sanja. Projekt 65 plus Knjižnica grada Zagreba : aktivno uključivanje osoba treće životne dobi u kulturna i društvena zbivanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010), str. 15-25. Dostupno i na: <http://hrcak.srce.hr/80981> (14.08.2017.)
4. De Villa, Sandra. Zatvorske knjižnice u Republici Hrvatskoj. Rešetari : KLD Rešetari ; Nova Gradiška : Arca, 2011.
5. Družić Ljubotina, Olja. Koja je uloga znanosti u unapređenju kvalitete života beskućnika?. // Druga prilika : izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2013. Str. 11-17.
6. Frajtag, Sanja. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010), str. 63-75. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/80987> (14.08.2017.)
7. Franotović Pečarić, Antonija. Knjižnične usluge za beskućnike : iskustva u SAD-u i Hrvatskoj : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet u Zagrebu, 2016.
8. Hrvatska enciklopedija - Brailleovo pismo. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=9210> (14.08.2017.)
9. Hrvatska enciklopedija – knjižnica. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32130> (14.08.2017.)
10. Hrvatska enciklopedija – slabovidnost. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56540> (14.08.2017.)
11. Hrvatska enciklopedija – sljepoća. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56740>. (14.08.2017.)

12. Ivoš Nikšić, Erma; Radeka, Igor; Tokić, Mirsija. Ljudska prava i obrazovanje. Obrovac : Srednja škola Obrovac ; Zadar : Zajednica Talijana, 2013.
13. Jain, Vivekanand; Saraf, Sanjiv. Empowering the poor with right to information and library services. // Library Review. 62, 1/2(2013), str. 47-52. Dostupno i na: <http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/00242531311328159> (14.08.2017.)
14. Karačić, Štefica. Beskućnici i njihova prava u sustavu socijalne skrbi. // Druga prilika : izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2013. Str. 37-44.
15. Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Sköld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.
16. Kodrnja, Jasenka. Rodno/spolno obilježavanje prostora i vremena u Hrvatskoj. Zagreb : Institut za društvena istraživanja, 2006.
17. Kramar, Smiljana. Ulični Suputnik i beskućništvo : način resocijalizacije beskućnika kroz projekt dnevnog centra. // Druga prilika : izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2013. Str. 81-88.
18. Lehmann, Vibeke. Challenges and accomplishments in U.S. prison libraries. // Library Trends. 59, 3(2011), str. 490-508. Dostupno na: <https://www.ideals.illinois.edu/handle/2142/18747> (14.08.2017.)
19. Lehmann, Vibeke; Locke, Joanne. Smjernice za knjižnične usluge za zatvorenike. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007.
20. Majetić, Marina. Resocijalizacija beskućnika – problemi motivacije. // Druga prilika : izazovi i perspektive u radu s beskućnicima : zbornik radova / uredila Sanja Bunić. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2013. Str. 73-81.
21. Matotek, Višnja. Prava žena kroz povijest. 7. 7. 2010. Dostupno na: <http://povijest.net/prava-zena-kroz-povijest/>. (18.08.2017.)

22. Mars, Amy. Library service to the homeless. Public Libraries Online : a publication of the Public Library Association. Apr. 2012. Dostupno na: <http://publiclibrariesonline.org/2013/04/library-service-to-the-homeless/> (14.08.2017.)
23. Miolin, Gordana. Gradska knjižnica Marka Marulića u Splitu – multikulturalno središte otvoreno za pripadnike nacionalnih manjina. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova / priredila Jelica Lešćić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 323- 331.
24. Muggleton, Thomas. Public libraries and difficulties with targeting the homeless. // Library Review. 62, 1/2(2013), str. 7-18. Dostupno i na: <http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/00242531311328113>. (14.08.2017.)
25. Patman, John. Developing a needs based library service. // Information for Social Change. 26(2007/2008), str. 8-28. Dostupno na: <http://www.libr.org/isc/issues/ISC26/articles/26%20Developing%20a%20Needs%20Based%20Library%20Service.pdf> (14.08.2017.)
26. Peranić, Morana. Dodir kultura u Gradskoj knjižnici Velika Gorica. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova / priredila Jelica Lešćić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 359-367.
27. Perrot, Michelle. Moja povijest žena. Zagreb : Ibis grafika, 2009.
28. Razumijevanje ljudskih prava : priručnik o obrazovanju za ljudska prava / urednici Wolfgang Benedek i Minna Nikolova-Kress ; urednica hrvatskog izdanja Jasmina Božić. Zagreb : Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2005.
29. Sabljak, Ljiljana. Multikulturalne knjižnične usluge – strateški programi knjižnica grada Zagreba. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova / priredila Jelica Lešćić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 269-285.
30. Slobodanac, Jadranka; Janković, Ankica. Usluge hrvatskih narodnih knjižnica za multikulturalnu populaciju. // Uloga narodnih knjižnica u nacionalnim politikama izgradnje društva znanja. 2005. Str. 16.

31. Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.
32. Smjernice za knjižnične usluge za djecu / IFLA, Sekcija knjižnica za djecu i mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
33. Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice : s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. 1. hrv. izd. prema 3. izd. izvornika. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.
34. Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb : Matica hrvatska, 1985.
35. Stričević, Ivanka. Multikulturalna pismenost u knjižnici – temelj interkulturalnog dijaloga. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova / priredila Jelica Lešćić. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 257-269.
36. The SAGE handbook of education for citizenship and democracy / edited by James Arthur, Ian Davies, Carole Hahn. Los Angeles : SAGE, 2008.
37. Žganec, Nino; Rusac, Silvia; Lakija, Maja. Trendovi u skrbi za osobe starije životne dobi u Republici Hrvatskoj i u zemljama Europske unije. // Revija za socijalnu politiku. 15, 2(2008)., str. 171-188. Dostupno i na: <http://hrcak.srce.hr/30355> (14. 08. 2017.)
38. Wheeler, Maurice; Johnson-Houston, Debbie; Walker, Billie. A brief history of library service to African Americans. // American Libraries. 35, 2(2004), str. 42-45. Dostupno na: https://www.jstor.org/stable/25649066?seq=1#page_scan_tab_contents (18.08.2017.)

Uloga knjižnica u obrazovanju marginaliziranih skupina

Sažetak

Knjižnice su uvijek bile potpora obrazovanju i nastojale su tako djelovati i u okolini kojoj su pripadale. Kroz svoj razvoj prilagođavale su se svojim korisnicima i njihovim potrebama te nastojale u svoj rad uključiti sve skupine korisnika pa i one društveno isključene. Upravo potonjima često su uskraćene obrazovne aktivnosti od osnovne pismenosti i čitanja pa sve do stjecanja naprednijih znanja te u tom kontekstu knjižnica kao javna ustanova preuzima značajnu ulogu. Knjižnica danas marginalizirane skupine potiče na čitanje, omogućuje pojedincu da gradi i proširuje svoja područja interesa, nudi potrebne informacije iz kojeg god područja, širi svijest o toleranciji i, shodno tomu, ima ulogu u razvoju pojedinca kao filozofskog i moralnog bića te pruža mnoge druge društveno-obrazovne aktivnosti potrebne za resocijalizaciju. U radu su obrađene sljedeće skupine: zatvorenici, beskućnici, nacionalne manjine, umirovljenici te slijepe i slabovidne osobe.

Ključne riječi: knjižnica, marginalizirane skupine ,obrazovanje, resocijalizacija

The role of libraries in education of marginalized groups

Abstract

Libraries have always supported education and, as such, they have endeavoured to act in their environment. Throughout their development they adapted to the needs of their users and embraced all kinds of people, including those socially excluded. Those kinds of users are often denied in their education, from basic literacy and reading to acquiring more advanced skills and in that context library, as a public institution, has an important role. Nowadays libraries support marginalized groups in terms of reading, granting a chance to build and extend one's areas of interest, giving necessary information, spreading the values of tolerance etc. Therefore, they

have a role in development of an individual as a philosophical and moral being, but also by offering many social and educational activities that are necessary for resocialization. This written work deals with prisoners, homeless people, ethnic minorities, pensioners and blind and visually impaired people.

Key words: library, marginalized groups, education, resocialization